

po njih deželi slana rada pada, in pa kér po Koroškimi res turšica zlo obrodi, kakor je to tudi po gorenski strani krajnske dežele nad Krajnjam gori. Kjer pa ni kraj za turšico in koder slana pada bolj poredkama, bi vunder ne bilo pametno, de bi se ajdi slovo dalo, kér se (če ni prašenca) še le po sterneni žetvi seje, kér je v osmih tednih vsejana in požeta, kér nič ali le malo gnoja potrebuje, in kér večidel obilniga sadú pernese. Ajda da po nekterih bolj pešenih njivah dvanajsterno, tudi petnajsterno zerno. Na Ljubljanskim polji, okoli Ježce, okoli Mengša i. t. d. se je iz 6 mernikov po 100 perdela, kadar je létina za-njo. Ali ni to lep perdelik? Ali bote potem takim še ajdi zabavljali? In — kaj bi bilo brez ajde posebno létas, ko korún že povsod gnjuje, in ko drugih žit kup še zmeram raste? Ali ne bo zadosti sromakov ondod, kjer ajde ne perdelujejo? Kaj bi bili brez ajde letas reveži počeli tam, kjer jim je bila toča vse sternenno pohlastala? Zdaj pa je že nekoliko potolaženo njih serce, ko imajo polne kozolce naložene bogate ajde in pa še dolge odre poleg.

Ajda v cvetji tudi vsakimu kraju veliko lepoto podeli, kér ob ajdovim cvetji je polje več tednov kakor vse s cveticami obsejano, kér tako prijetno diši, in pridnim čbelicam obilno medú in voska podari, za ktere čbelarji lepe petice vzamejo.

Ajdova setev tudi kmetovavca pridnost uri in razodeva. Večkrat vidimo, de se per eni strani njive orje in ajda seje, per drugi se pa še pšenica žanje, ali pa lan ruje, in tako se pergodi, de kjer je zjutraj pšenica stala, je zvečer ajda že zaspala, in ob tedni je že z zeleno odejo ogernjena.

Pojdite mesca Kimovca v tiste kraje in dežele, kjer ne sejejo ajde za drugim žitom, in vidili bote polje prazno in kakor osmojeno, *) in komaj bote čakali zagledati spet z ajdo obsjano in z rudečkasto-belimi cveticami zagernjeno polje.

Ne bomo je torej dali ne ajde proč iz krajnske dežele; naša je, ter naša bo ostala. Bodi ga Bog zahvalen za-njo!

Mesca Kozoperska 1846.

Okra.

Misli v krasnih ali lepih umetnostih **)

(Vvod za naše krasoslovje ***)

U pridnosti ti čbela kós zna biti,
Pripravnosti učít' se od červíca znaš,
Kar véš, to z vikšimi duhovi znaš delíti;
Umétnost pa, o človek, sam imáš.
(Schiller.)

Natora, bistroura učiteljca naroda človeški-ga, se ni nikoli zadovoljila, kaj vstvariti, kar bi bilo na svetu prebivajočim stvarém samo koristno, ampak ona je koristnost povsod tudi z lepim oblačilam obdala. Poglejmo le cvet na travniku; koristnost njegovih barv nam ni lahko spoznati; pa mati natora je svoje detice tako nježno oblekla, de ga je milo pogledati. Tako olepšanje natornih del je navadna reč, akoravno ni potrebno k njih namenu.

*) Tega sim se jez letašnje jesen prepričal, ko sim na Avstrijskim z milim sercam lepih ajdovih poljá pogrešoval.
Vrednik.

**) V pričujočim okrajšanim in svobodno prestavljenim sestavku podamo bravcam, posebno umetnim rokodelcam, nekoliko lepih podukov, kakoršnih so slavni gosp. Og. Utiešenović — Ostrožinski pod nadpisam: „Misli o krasnih umetnostih“ na svitlo dali.
Vredništvo.

***) Krasoslovje ali lepoznanstvo, Schönheitslehre oder Aesthetik.

Tako tudi človeku ni zadosti sama gola obilnost, če je v stanu, svojim željam le nekoliko postreči. Kadar svojo goloto obvarje dežja, burje in snega, kadar se do sitiga najé, napije in naspi: ga vunder še nekaj draži in mika, de ima še neki žlahtnejši namen doseči, kér bi človeški namen drugači samo posvetni bil in človek bi z živinčeta in eni versti stal, kakor tudi tisti stoji, kateri se ne-zvé, de je še kaj višjiga na svetu.

To skrivno prirojeno mikanje je hrepenjenje duha po nekim svetu, lepšim od našiga, in kdor enkrat povzdigne okó iz praha oslepljive navadnosti, zmiraj bolj in bolj spoznava, de so darovi omikniga duha nar bolj pripravi, nas stanovitno osrečiti.

Te neprecenljive darove najdemo na širokim polji lepih ali krasnih umetnost. V sredi tega poljá je zrastle visoko dervó iz zernca, ki je z nebés padlo in ktero s svojimi koreninami v zemlji, materi svoji, klije, svoj ponosni verh pa gôr do nebés vzdiguje in se razrašá v sedem košatih vej, polnih cvetja, katerih vsaka mladika se k zemlji pripogje pod sladko težo zrelega sadú. Na verhu tega nebéskiga dervesa sedi umétnost, kakor boginja, ki se s svojim temenam nebés dotika in z zlatim branilam ali sčitam odvráčuje gromove hudih oblakov. Na vsaki téh sedem mladik sedi ena umetnica, deržeča v roki darilnik, iz kteriga se vzdigujejo nebeske dišave v slavo nebeske varhinje.

Vém, de ima naš narod dosti blagorojenih duš, ktere so pripravne in voljne, v čudadelnim drevesu, to je, v lepih umetnostih se izobraziti; tode pota k njemu ne véjo in zató tudi natanjko ne spoznajo, kaj če reči umetnost; ne véjo, ktere so lastnosti njene, kaj je njeni namen in kako bi se v narodnim našim življenji vpeljati mogla. Kér še v našim jeziku nič tako pisaniga nimamo, hočem v tem predmetu tukej kaj pisati, ne za učene ljudi, kateri so v tem že kaj več v drugih jezikih brali, temuč samo za take, kateri tega niso prilóžnosti iméli.

Govoriti čem tadaj: 1. Ktere so te posamesne krasne umetnosti? 2. Kaj je njih namén? 3. Kakó bi se v vsakdanjim življenji rabiti mógle, de bi se tudi pri nas goreči občutleji za te umetnosti obudili.

Mnogoteri ptuji pisatelji so si verlo glave lomili z besedami izgovoriti, kaj de je umetnost in kateri so posamesni njeni razdelki? Kar prvo vprašanje vtiče, se z njim muditi nečem, kér hvala Bogu! naš narod še ni tako preučen, de bi se z nadnatornim preiskovanjem in ispraševanjem pečal; naj rajši vsakdo na koncu tega pisanja sodi, kaj de je umetnost. Mi hočemo razpravljanje tega znanstva krasoslovje ali lepoznanstvo imenovati, kér ono govori od krasote ali lepote, od olepšanja in ozvišenja nature, in od natornih prigodkov.

(Dalje sledí.)

Dvanajst zlatih svetov hišnim gospodarjam.

1. Hočeš dobro živino imeti, pridno ji strezi: kar si ji storil, ti bo obilno povernila, in ne ona od tebe, ampak le ti od nje boš dobiček imel. Živina je kmetovavca nar večí bogastvo.

2. Kdor svojo njivo zanemari, nje vrednost na pol zmanjša.

3. Ljubiš svoje otroke, pridno obdeluj svoje polje.

4. Pri ženitvi glej pred vsim na dobro gospodinjjo; s tako boš vesel živel, tvoje premože-

nje bo rastlo od dné do dné, in imel boš kaj svojim otročičem zapustiti.

5. Ne pripusti svoji družini nikdar se po semnjih klatiti, če nimajo kakšnega posebnega opravila. Take shodiša so učiliša slabiga zadržanja.

6. Če nisi vedno doma, ali na svojim polji, bo jelo pešati tvoje premoženje. Če se gospodar potika po nepotrebnih potih, je prižgal svečo na obéh koncih.

7. Pervi prihranjeni goldinar je kvas za sto družih. Ne vèš, ali si boš zamogel vselej kaj prislužiti; to pa, kar si si prihranil, je gotovo. Blagó gré gori po niti, doli po vervi.

8. Nikdar ne terpi, de bi se v tvoji hiši kaj pogubilo, kar bi vtegnilo dobro biti za te in za družino, ali za živino in polje. Ena pest slame da dve pesti gnojá, ki zopet eno pest žita daste.

9. Glej, de se v tvoji hiši vse v lepim redi zgodi, in vse na svojim mesti stoji. Odkladki so odpadki. Dobro orodje, lahko delo. Na soncu in dežji v nemar pušeno orodje gré pod zlo, in sicer trikrat prej, kakor od dela.

10. Kadar hlapci orjejo, glej kakó delo opravljajo; skerbi za gnoj in polje dobro gnóji: gnoj je življenje njiv. Kdor ne gnoji, kar je treba, je tat svoje mošnje. Pri žetvi imej štiri oči: po nemarnosti se v enim dnevu lahko več pogubi, kakor v enim tednu pridobi.

11. Svoje otročiče izredi dobre kristijane in od mladih nog jih uči pridniga gospodarstva. Daj vsacimu kakih pet sadnih drevesc v skerb in postavi jih za varhe, tode ne za pastirje svoje živine, de se v mladih letih miloserčnosti do žival vadijo.

12. Rad móli. Cela družina naj moli s teboj vsaki večer sveti roženkranc — in Bog ti bo blagoslovil tvoje gospodarstvo. Dr. Bleiweis.

Zbor nemških kmetovavcov in gojzdnarjev v Gradcu.

Že pred 10 leti so bili nemški kmetovavci in gojzdnarji sklenili, vsako leto po enkrat, mesca Kimovca, pa yselej v kakim drugim nemškem mestu sniti se, de bi se po osem dni od kmetijskih reči pogovarjali, in de bi se tako po večim soznanjenji med seboj edinost naroda bolj uterdila.

Pretečeno leto jih je bilo v Brézlavu, poglavnim mestu Boruške Šilezije, nekaj čez 900 vkup prišlo; letas pa k desetemu zboru v nemškem Gradcu, od 14. do 19. Kimovca, 1505; med temi je bilo čez 800 Štajarcov, ti drugi pa iz celiga cesarstva, in iz unajnih nemških dežel; tudi 4 Talijani, 3 Rusje, 1 Inglež in 1 Francoz.

Vikši predsednik tega zbora so bili že v lanjskim snidu Njih cesarska Visokost gospod Nadvojvoda Ivan izvoljeni. Pričijoči so bili pri tem zboru poslanci ali namestniki 44 kmetijskih družb ali dežel in mest, in sicer od 11 kmetijskih družb našiga cesarstva, edin pa tudi v imeni svitliga kneza Meterniha, in od 32 družb ali mest unajnih nemških dežel. Poslanci visokoveljavne c. k. krajske kmetijske družbe so močno pogrešali in pomilovali odmanjkanje častitiga gospoda Dr. Bleiweisa, kterimu je merzlica na Dunaji v Gradec k zboru priti kratila. Cvet kmetovavcov našiga velikiga cesarstva in vsih družih unajnih nemških dežel, to je, vsi glasovitni možaki, ki z modro besedo in ukam, ali tudi v djanji eno ali drugo vejo kmetijstva obdelujejo, večkrat clo plemenitiga stanu, so se bili v Gradcu snidili; mende kar

svet stoji, ga ni bilo še nikjer taciga kmetijskiga shoda, pa tudi ne pred tacim visokim gosp. predsednikom. —

Pogovarjali so se in od koristnih reči menili, od sedmih zjutraj do dveh popoldne, in sicer narpred v šestih posebnih razdelkih, nemreč: 1) za poljsko kmetijstvo; 2) za živinorejo; 3) za izdelovanje pridelkov; 4) za gojzdarstvo; 5) za sadjo- in vinorejo, in 6) za kmetijsko natorstvo; o poldne pa so iz vsih šestih razdelkov vkup prišli, in pred obličjem visociga predsednika do dveh se čez bolj občinske reči pogovarjali, potem so pa tudi, se bolj soznaniti, večidel vkup kosili.

Njih Ekscelencija gospod grof Matija Vikenburški, štajarski poglavar, so v imeni presvitliga cesarja Ferdinanda céli kmetijski zbor zvečer 17. Kimovca z veliko častjo, veselico in gostovanjem sprejeli; že predni dan so visoki štajarski stanovi vse unajne, to je, ne štajarske kmetovavce — ktere je to veselilo — po železni cesti do Celja doli in do Bruka gori dali potegniti, jih iz ceste na desno in leno v kočijah razpeljati, jim nar lepši štajarske kraje in kmetijstva pokazati, jih prijazno in bogato pogostiti in na večer po enacih potih nazaj v Gradec spraviti. Vsi udje zbora so dobili od imenovanih stanov bronene svetinje druziga dela v vedni spomin desetiga shoda kmetovavcov v Gradcu, tudi popis štajarskiga kmetijstva v lepih velicah bukva. Od kar se kmetijski shodi pomnijo, ni bilo še kmetijstvo nikoli in nikjer tako časteno; ne samo vse gosposke in mestnjani, vsi Štajarci so zbrane kmetovavce odkritoserčno tako častili, de slednji, ki je pri tem zboru bil, se bo svoje žive dni le s posebnim veseljem njega spomnil. —

(Konec sledí.)

Nekoliko slovénskikh beséd, ki se bolj poredkama slišijo po Krajskim.

Meni se zdi, de je vredništvo Novic práv modro storilo, de je v Novicah majhen koticék odločilo za slovenske besede, ki niso še povsod znane. Slovenci imamo to štato, de gerdo gledamo, če na kakošno neznanko zadenemo. Nekteri pravijo: „ta je pa spét novoskovana;“ drugi pa; „ta je pa že spét ena hrovaška.“ Če bojo pa Novice povedale, de je ta ali una beseda kje na Slovenskim doma, bojo take neznanke s pótnim listam previdene pred nas peršle, ter jim ne bo smel nihče zabavljati. Saj vender mende nobeden pameten Slovenec ni tako svojoglaven, de bi terdil, de morajo slovenski pisavci le besede njegoviga kraja rabiti. Besednjak slovenskih pisavcov je cela Slovénija. Slovenski pisavci imajo pravico do vsih beséd, ki se govore na Slovenskim, naj bodo v navadi na Krajskim, Štajarskim, Koroškim, Goriskim ali pa Teržaškim. Se vé, de imajo pisavci dolžnost paziti, de take beséde rabijo, ki so bolj navadne, če jih imajo na zbiranje. Če jih pa ni na zbiranje, mende ne bomo zamerli, če kdo rabi kakošno bolj neznano, pa vender tú ali tam navadno. Dosti je, de jo le tako postavi, de ga braveci lahko razumijo. Takih beséd, ki še niso povsod znane, se sliši semtertje po deželi še veliko. Marsikterih zastonj išemo po besednjakih. Nate nekoliko takih:

Na Dolenskim med Kerko in Savo se slišijo beséde: Karola *) (Schiebtruhe). — Kukec **) se imenuje vsaka žival, ktéra v tléh živi ter včasi iz svoje luknje kuka;

*) Karola mende ni slovenska beseda, akoravno se na Notranjskim pogostama (karijola) sliši; ampak je laška: carretto, carriuola od besede carro (Karren.)

**) Kukec tudi ni prava slovenska beseda, ampak je nemška: gucken; práv za práv se govori lukati, postavimo: sonce poluka skoz oblake. Vredništvo.